

Var och en sköter sitt

Berättelse

Om du bor i Sverige kommer du förr eller senare att höra orden “personlig integritet”. Begreppet handlar om rätten till en privat sfär. Det betyder att varje person själv ska få bestämma över sitt privatliv och sina personuppgifter. Andra ska inte otillåtet lägga sig i eller kartlägga en. Till den privata sfären hör sådant som dina tankar, din hälsa, ditt hem och information om vem du är.

I svensk vardag märks detta ofta i hur man pratar med varandra. Det är vanligt att man inte “lägger sig i” andras privatliv. När man nyss har träffat någon ställer många inte direkt personliga frågor om till exempel lön, religion eller problem i familjen. I stället väntar man och låter den andra själv bestämma vad hen vill berätta. Att inte fråga ut främlingar på det sättet ses ofta som artigt. Men det här är ingen lag, utan en social vana och norm. Hur människor gör varierar mycket mellan olika personer och olika arbetsplatser, så man ska vara försiktig och inte säga att “alla svenskar” gör likadant.

Skyddet för den personliga integriteten finns också i en av Sveriges grundlagar, regeringsformen. Där står det, enkelt sagt, att var och en är skyddad mot stora intrång i den personliga integriteten från det allmänna, alltså från stat och kommun. Det gäller intrång som sker utan att man sagt ja och som innebär att någon övervakar eller kartlägger ens privata förhållanden. Det här skyddet stärktes genom en ändring i grundlagen som började gälla 2011. Skyddet är dock inte absolut. Det kan begränsas genom lag, men en sådan begränsning får inte gå längre än vad som verkligen behövs. Rätten till respekt för privat- och familjeliv finns också i Europakonventionen (artikel 8), som gäller som svensk lag.

Det finns även en särskild myndighet: Integritetsskyddsmyndigheten, som förkortas IMY. Den har tillsyn över hur personuppgifter och den personliga integriteten skyddas i Sverige. IMY hette tidigare Datainspektionen och bytte namn den 1 januari 2021. Sedan maj 2018 gäller dessutom EU:s dataskyddsförordning, som kallas GDPR. Den ger var och en rättigheter över sina egna personuppgifter. Om du tycker att någon har behandlat dina uppgifter fel, kan du lämna ett klagomål till IMY.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
begrepp	en idé eller ett ord med en bestämd betydelse
privat sfär	det område runt en person som hör till en själv
privatliv	det egna livet som hör till en själv
lägga sig i	blanda sig i något som inte hör till en själv
kartlägga	samla in och ställa samman uppgifter om någon

ORD	FÖRKLARING
norm	en oskriven regel för hur man brukar göra
grundlag	en av de viktigaste lagarna i ett land
det allmänna	staten, regioner och kommuner tillsammans
intrång	att tränga sig in där man inte får vara
samtycke	att man säger ja till något; ett godkännande
tillsyn	att en myndighet kontrollerar att något sköts rätt
personuppgift	information om en person, t.ex. namn, adress eller hälsa

Läsförståelsefrågor

1. Vad menar texten med "personlig integritet"?
 1. Att man måste dela all information med andra.
 2. Att varje person själv får bestämma över sitt privatliv och sina personuppgifter.
 3. Att staten bestämmer allt om en person.
2. Hur märks den personliga integriteten ofta i svensk vardag?
 1. Man frågar alltid direkt om lön och religion.
 2. Många undviker att ställa personliga frågor till någon man nyss träffat.
 3. Man berättar genast allt om sig själv.
3. Vad säger texten om grundlagsskyddet?
 1. Det är absolut och kan aldrig begränsas.
 2. Det skyddar mot stora intrång från det allmänna och stärktes 2011, men kan begränsas genom lag.
 3. Det gäller bara för företag, inte för staten.
4. Vad gör myndigheten IMY?
 1. Den bestämmer hur mycket man får tjäna.
 2. Den har tillsyn över hur personuppgifter och den personliga integriteten skyddas.
 3. Den delar ut nya namn till människor.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Skyddet för personlig integritet finns i en av Sveriges grundlagar.
 2. Det är förbjudet i lag att fråga en ny person om lön.
 3. IMY hette tidigare Datainspektionen.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Rätten till privat- och familjeliv finns även i Europakonventionen.
 2. EU:s dataskyddsförordning GDPR började gälla i maj 2018.
 3. Grundlagsskyddet är absolut och kan aldrig begränsas.
7. Texten säger att man ska vara försiktig och inte påstå att "alla svenskar" gör likadant. Varför är det viktigt att skriva så?
8. Vad är skillnaden mellan grundlagsskyddet och den sociala vanan att inte "lägga sig i"? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Vilka frågor ser du som privata, och vilka är det helt okej att ställa till en ny person?

- Texten skiljer mellan en lag (grundlagsskyddet) och en social vana (att inte “lägga sig i”). Varför är den skillnaden viktig att förstå, tror du?
- Hur lär man känna nya människor utan att ställa för privata frågor för tidigt?
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv hur man brukar prata om privata ämnen (till exempel lön, religion och familj) där du kommer ifrån. Är det likadant eller annorlunda jämfört med det texten beskriver?